

Bakos Ferenc az alkotói felelősségről

A grafikus és festő, művész Bakos Ferenc munkásságát, 2007 januárjában Madách-díjjal ismerték el. A kitiüntetettet 25 éve él Szécsényben, negyedszázada alkot, sok önálló tárlata volt hazánkban és külföldön, számos díjat tudhat magáénak.

Amikor Olaszországban Piove di Sacco polgármesteri hivatalában a falon megláttam egy képet, hangosan megjegyeztem, Bakos Ferenc alkotása. Közelebb léptem, jobban szemügyre vettem, s ott volt rajta a szécsényi grafikusművész szignója. A polgármester megerősítette feltevésemet: „igen, az ő munkája, városunkban volt egy tárlata, így került hozzánk a kép.”

Bakos Ferencnek egyéni, senkivel össze nem téveszthető saját stílusa van. Erről így vall:

– Ez abból a szemléletből, folyamatos alkotómunkából adódik, amit 25 évvel ezelőtt kezdtem el. A munkám során mindig is a saját, az általam elképzelt alkotói úton jártam. Nem akartam megfelelni különböző irányzatoknak, stílusoknak, főleg olyanoknak nem, amelyekkel nem tudtam azonosulni. Soha nem kellett a művészetekből élnem, mindig is volt polgári állásom, amellyel a családom megélhetéséhez a biztos anyagi háttérrel meg tudtam teremteni. Ha visszagondolok az elmúlt 2 és fél évtizedre, nem tudom tetten érni, hogy mikor és hogyan alakul ki az a stílus, irányzat, ami csak az enyém. Biztos szerepe van benne, hogy Szécsényben lakom, viszonylag elszigetelten élek itt ebben a kisvárosban, a különböző irányzatok nehezebben hatnak rám.

– *Ahhoz, hogy az alkotó el tudja magát helyezni a világban, meg tudjon újulni, szüksége van a kitekintésre. Ez rád is jellemző...*

– Ez így van. Művésztelepekre járok, budapesti művészeti kapcsolatokkal rendelkezem. Külföldi szakmai utakon veszek részt.

– *Említetted a művésztelepet. Mit jelent számodra az azon való részvétel?*

– Röviden: sokat; kicsit bővebben: nagyon sokat. Az első, amelyen részt vettem, valamikor 25 évvel ezelőtt volt, a Hibó Tamás által vezetett bánki művésztelep. Azután következett a tokaji. Emlékszem, ott tanultam meg Joláthy Attilától a szitázás technikáját. A sorban Buják, Hédervár, majd Siklós következett, most pedig Cered. A művésztelepen technikailag sokat tanulunk egymástól, de számomra nem ez a legfontosabb. Egy olyan létformát ad az alkotó számára, amelyben egyfajta szabadságérzetet él át, nyitottá válik az ember, feltöltődik, alkotói muníciót kap, ami hosszú időn át ott munkálkodik az emberben, munkára motiválja, serkenti.

– *Hogyan alakult az elmúlt 25 év alatt a pályád, kik voltak azok, akik meghatározó szerepet játszottak munkásságodban?*

– Győrben voltam általános iskolás. Barabás László tanár úr biztatott, hogy komolyabban foglalkozzam a rajzolásal, festéssel. Tagja voltam az általa vezetett rajzsakkörnek. Huszonöt évvel ezelőtt, amikor Szécsénybe kerültem, volt itt egy intenzív képzőművészeti élet. Bekapcsolódtam a munkájukba. Nagy hatással volt rám Földi Péter, Czinke Feri bácsi. Egerben a főiskolára jártam, és keményen dolgoztam.

– *Számodra mit jelent az önálló alkotás?*

– Kötelezettséget, felelősséget. Van bennem egy belső kényszer, ami miatt muszáj tenni a dolgom, alkotni. Azt vallom, joga van a festőnek rossz képet is létrehozni, lehet, hogy a következő remek munkájának épp ez az első lépcsőfoka. Fejlődni csak folyamatos, rendszeres munkavégzés közben lehet. A fejlődést a technikai megvalósítástól kezdve, a látásmódon át, a kompozícióig értem. Egy magabiztos szakmai tudás segít a saját belső világunk megvalósításában. El kell jutni arra a szintre, hogy az ember ne a technikai megvalósítás hogyanjára figyeljen, az jöjjön magától, az energiáját a mondanivalójára összpontosítsa.

– *Felfedezni az alkotásaidon visszatérő motívumokat?*

– Az ember mindig visszatér ahhoz a témához, ami a világból érdekli, ami megfogja, nem hagyja nyugodni. Amikor tanulmányaim befejezése után elkezdtem komolyabban alkotni, a régi épületek felé fordult a figyelmem. Ezek a létesítmények a múltból közvetítenek felénk valamit. Foglalkoztatott az építmény és az ember kapcsolata. Izgalmas téma, hogy az elhanyagolt régi épületeket, hogyan próbálja a természet visszahódítani. Szécsény kincsesbánya volt a számomra. Nagyon sok épület felújításra várt. A természet, a régi épületek felé való fordulás gyermekkoromban gyökeredzik. Pannonhalmán, a család tulajdonában lévő malomban nőttem fel. Ismertem az épület zegzugát. Bármerre járok, mindenütt ez a téma izgat, ezt örökítem meg. Ahhoz, hogy egy alkotást létrehozzak, kell a közvetlen kapcsolat a természettel. Mindig valami konkrétumból indulok ki, úgy érzem, hogy ettől leszek hiteles, nem akarom elveszíteni a valóságot. A látványból kiindulva a belső világot, bonyolult összefüggéseit próbálom megteremtteni úgy, ahogyan azt én látom, érzem.

– *Műveidet nem fotószerűen tárod a látogatók elé.*

– Megcsinálom a grafikában azt, ami hasonlít a valóságra, de mégsem ugyanaz. Azzal, hogy egy-egy részt hangsúlyozok erősebben, fényt kap, más képrend alakul ki, ami nem fotószerű, mégis realista mű. A valóság átalakul bennem, ezt adom vissza. Mindig izgatott a fény. A papír egy részét üresen hagyom. A környezete kemény, megdolgozottsága miatt az üres folt egyre inkább átalakul egy varázslatos fénné.

– *Jó néhány munkádon, főleg amik az utóbbi időben készültek, erősebben dominálnak a színek, mediterrán hatásúak.*

– Olaszországban jártam, erősen hatott rám az ottani világ. Valóban, a grafikáim élénkebbek, színekkel telítődtek. Az utóbbi években nagy mértékű művészeti alkotásokban komplex módon fejezem ki érzelmeimet a világról.

– *Mennyire fontos a képeiden a látvány?*

– Meggyőződésem, egy kép akkor jó, ha a nézőnek, a befogadónak mindig képes újat mondani. Ha a látogató a negyedik, ötödik alkalommal is felfedez rajta valami új elemet. Nemcsak azért, mert mindenki másként nézi, látja a képet, mindenkinek mást mond. A szemlélőnek ma a kép egyik kis zuga tárul ki, holnap a másik része nyílik meg. Ezek csak akkor jöhetnek létre, ha az alkotást úgy tekintjük, mint egy komoly, intellektuális folyamatot, amely állandóan gondolkodásra készítet.

– *Egy alkalommal azt mondtad, hogy a képeid elvontan és ténylegesen is többretegűek.*

– Az elvontság alatt azt értem, amit az előbb is kifejtettem, elgondolkodtasson, több dimenziós legyen. A fizikai réteg pedig egyszerű technika, ahol többféle

anyag rétegezi egymást, s ezek a munkám során összhangba kerülnek. Képeim legtöbbször alá is ezt írom: Vegyes technika.

– *Pályafutásodnak több meghatározó állomása is volt, amelyek gondolom erőt, hitet adtak a további munkádhoz.*

– Valóban így van, több ilyen mozzanata is volt az életemnek. Az egyik, a római akvarell biennále. Amatőrként kezdtem, keményen dolgoztam, fontos eseményként tartom számon, amikor 10 évvel ezelőtt tagja lettem a képzőművészeti alapnak, ami szakmai elismerést, hivatásos képzőművész rangot jelentett. Tagja vagyok a Magyar Alkotók Országos Egyesületének. Számomra komoly belső feltöltést jelentett, amikor a budapesti Múcsarnokban láttam kiállítva a képeimet.

– *Ha összehasonlítod a mostani érett Bakos Ferencet a 25 évvel ezelőtti szárnypróbálgatóval, mi a legfontosabb különbség, amit észreveszel a munkádon?*

– Az érett bölcsesség jelenlétét.

– *Most mire készülsz?*

– Belgiumban jártam, ismét meghívtak egy nemzetközi művésztelepre, ahová pályázat útján lehet kijutni. Pályázom és reménykedem. Tervbe van véve egy olaszországi kiállítás. Körvonalazódik egy budapesti tárlat. Mindezek mellett alkotok és tanítok.

– *Életednek egy másik vonulata a tanítás...*

– Nem akartam tanár lenni, ahogy múltak az évek, egyre inkább megérett bennem, hogy a tudásomat átadjam az ifjú nemzedéknek. A tanítás sok időt elvesz tőlem, de örömmel teszem. A balassagyarmati Rózsavölgyi Márk Művészeti Iskola szécsényi tagintézményében vagyok főállású pedagógus. A tanár-tanítvány kapcsolatrendszerben nem csak én adok, a diákjaimtól is kapok. Végtelenül nagy örömmel tölt el a sikerük, amely az alkotó munkámra is áldásosan hat. Egy tanár számára nincs annál boldogabb érzés, mint az, amikor látja volt diákja sikerét, előmenetelét. Boldog vagyok, hogy Csábi Ádámot felvették a képzőművészeti egyetemre.

– *Említheted a lányodat, Tamarát, aki rajz-vizuális kultúra szakon tanul az egri főiskolán. Tavaly az őszi tárlat egyik díjazottja volt. Mit jelent számodra a család?*

– Túlzás nélkül mondhatom, mindent. Boldog, harmonikus, kiegyensúlyozott családi életem van. A feleségem, aki a legnagyobb kritikusom, egy megértő lélek, tudomásul veszi, ha művésztelepek miatt vagy egyéb más okokból távol vagyok a családomtól. Nagyobb lányunk, Blanka történelem–angol szakon végzett az egyetemen, egy nyelviskolában tanít Budapesten.

– *Ezek szerint boldog ember vagy?*

– Igen. Két okból is. Egyrészt, mindazok miatt, amiről eddig is szóltam. Másrészt, harmóniában élek önmagammal, a körülöttem lévő világgal. A nap szinte minden órájában megtalálom a magam boldogságát. Lehet, hogy ez abból adódik, hogy másképpen látom a világot, felfedezem benne a jót, a szépet, ami belém ívódik, s megteremti lelki nyugalmamat, belső harmóniámat. Hálás vagyok a jó Istennek ezért az adottságomért.

– *Mit jelent számodra a Madách-díj?*

– Egyszerűen boldog vagyok. Olyan ez, mint amikor az ember, úgy érkezik meg valahová, érzi befogadták, elismerik. Befogadott a megye, Szécsény. Nem tudom, ki hogy van vele, de engem a díj feltölt alkotói energiával, felerősíti a felelősségemet, még több munkára serkent, arra, hogy minél többet tegyek le a művészet

asztalára. Ha lehet, még komolyabban kell venni azt, amit csinálok, a tehetségemet, hogy meg szolgáljam a díjat. Boldog érzés jár át. A tanítványaim, a gyermekeim sikere alkalmából érzek valami hasonlót, most még nagyobb lelki boldogság tölt el, amiben jelen van a felelősség.

SZABÓ ANDREA

„A szellem a fontos...”

*Csemniczky Zoltán nem csak egyedi technikával készült, sajátos, egyéni világlátásról tanús-
kodó drótszobrai révén került be a megyei – és nyugodtan mondhatjuk, az országos – kor-
társ képzőművészeti élet élvonalába, de művészetszervezői munkássága is párját ritkítja.*

*A Művészeti Alap kiállítási díjában és Derkovits ösztöndíjában részesült, Pro Urbe-
díjjal kitüntetett, Olaszországot megjárta művészt e két, egymást kiegészítő, egymással szo-
rosan összefüggő tevékenységéről és életpályájáról kérdeztük.*

– A Madách-díj átvételekor elhangzó laudációjában és az önről szóló életrajzokban a leg-
többször annyi áll: „Budapesten született és Szegeden járt főiskolára”. Említés sem esik
arról, hogy családja milyen mélyen kötődik Nógrád megyéhez...

– Apám nagyapja a balassagyarmati Balassi Bálint Gimnáziumban tanított
hosszú éveken át a „kezdőgárda” tagjaként. Schéhák Rezső volt az eredeti neve,
aztán az 1920-as években – a névmagyarosítási kényszer folytán – fölvette anyja
nevét, s Váli néven munkálkodott tovább. Természetrizot, földrajzot, latint,
matematikát oktatott, órarendet készített. A családi fáma szerint a múzeum-
igazgatóságra is fölkerült, de nem vállalta, mert be kellett volna költöznie a
félig kész múzeumba. Hét lánya és egy fia született. Apai nagyanyám a harma-
dik gyermekként látta meg a napvilágot Ungváron. Érdekes, hogy akkoriban
még egy nyolcgyermekes tanár tudott házat építeni és el tudta tartani a fizeté-
séből a családját. Dédapám a csehkiverés napjaiban őrségben állt kint a diákok-
kal. Három éves voltam, amikor meghalt. Találkozni találkoztunk, de nem tu-
dom eldönteni, a valós lényére emlékszem-e vagy az őt megörökítő fényképek-
re. Szép laudációt írtak róla a gimnáziumi évkönyvben, amikor 1935-ben nyug-
díjba vonult. Németül, görögül, latinul tudott, a szláv nyelveket is bírta, s idős-
korában még olyannyira megtanult angolul, hogy magántanítványokat foga-
dott. Nagyanyámék itt maradtak Gyarmaton. 1936-ban meghalt a nagyapám,
nagyanyám elvégezte az óvónőképzőt és özvegyként nevelte a két életben ma-
radt gyereket: apámat és a nagynénémet. Nekem tulajdonképpen két anyám
van, mert az apám húga és az anyám szinte együtt neveltek.

– *Hogyan irányult az érdeklődése a képzőművészet felé?*

– Mint minden gyerek, már igen korán elkezdtem rajzolni. Ahogy említettem, a
pesti házban festőművészek laktak, és sokat vittek minket múzeumba is a szüleink. A
Zrínyi Ilona Gimnáziumban aztán akadt egy hasonló érdeklődésű osztálytársam,

Czeizek György, aki később festőművész lett, de sajnos a főiskola elvégzése után nem sokkal meghalt. Az első kiállítását Szegeden, a kollégiumban rendeztük meg, s évek múlva Balassagyarmaton, a Horváth Endre Galériában is szerveztem a műveiből egy tárlatot, melyet Frank János mutatott be. Czeizekkel együtt jártunk Pesten a Dési Huber István Képzőművészeti Körbe. Kezdetől fogva szobrász akartam lenni. Mindketten felvételiztünk a Képzőművészeti Főiskolára, én párhuzamosan Szegedre is, ahová rögtön fölvettem biológia-rajz szakra. Szegedet ismertem, apám is végzett ott vértutatókat. Főiskolásként megnősültem, gyomai származású – szintén rajz szakos – csoporttársamat vettem el. Közben megszületett első fiam, Péter. Kötöttem egy tanulmányi szerződést Nógrád megyével, a családom nógrádi gyökerére való tekintettel. A Csemniczkyek egyébként Liptó megyében éltek. Bátyám kapott egy könyvet Liptó vármegye nemesi családjairól, melyben apámig le volt vezetve a családja.

– *Milyen érzés volt Szeged után Balassagyarmatra kerülni? Végül is hazai tájra érkezett...*

– Amikor visszakerültem Gyarmatra, nem ismertem senkit a városban. A szüleim nosztalgiával gondoltak Balassagyarmatra, de én jóformán csak temetői látogatásokra emlékeztem. Nagyapám is itt van eltemetve, dédanyám is, s most már sajnos a szüleim is Gyarmaton nyugszanak. Általános ismereteim voltak a városról. Például tudtam, hol a megyeháza, a múzeum, a fontosabb épületek. A „gyűttmentekkel” alakítottam ki először kapcsolatot. Szederkényi Attilák is akkortájt kerültek ide. Gyorsan sikerült művészeti téren kapcsolatokat teremtenem. Két általános iskolában is tanítottam, s akkor még a megyeházán működött a művelődési központ, ahol már vezettem szakköröket. Pedagógus- és amatőr kiállításokon rátaláltam azokra, akiknek hasonló volt az érdeklődése. Viszont sok időnek el kellett telnie ahhoz, hogy a város valamennyire elfogadjon. Másfelől nem panaszkodhatom. Előttem a művelődési házban Szederkényi Attila működtette a Horváth Endre Galériát és a Képtárat. Én 1978-ban jöttem át a művelődési házba, először mint dekoratőr. A rákövetkező évben már vizuális nevelési előadói státuszba kerültem, s átvettem a Horváth Endre Galéria vezetését is, mely addig a megyeházán működött évi 11–14 kiállítással. Olyan művészek mutatkoztak be ott előzőleg, mint Somogyi József, Tóth Menyhért, Csohány Kálmán vagy Földi Péter, s 1969-es Óváros téri megalapítását követően, még az első korszakban, id. Szabó István, Kő Pál, Kokas Ignác, Würtz Ádám, Vígh Tamás is kiállított a galériában. Nagy múltú intézmény volt tehát.

– *Ön milyen szempontok alapján választotta ki a kiállító művészeket?*

– Minden kiállítás megnyitón ott voltam, s láttam a munkákat, éreztem a művészi kvalitást. Ami mindig vezérelt: Balassagyarmat Európában van, s eszerint próbáltam munkálkodni. Az élvonalhoz tartozó fiatalabb generációt képviselő művészeket hívtam meg főként. Járt nálunk – az akkor még a Palóc Múzeum lapidáriumában, majd első emeletén működő galériában – el Kazovszkij, Péreli Zsuzsa, Török László, Muzsnay Ákos, Banga Ferenc, König Frigyes, Kicsiny Balázs, Jovián György – hogy csak néhány nevet említsek. A *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon*ban szinte minden kiállítónk megjelölte – fontos állomásként – Balassagyarmatot. Erre büszke vagyok. 1989 augusztusától 1990 februárjáig két helyen működött a Horváth Endre Galéria: a mai oktatási-művelődési központban és a

szerb templomban. Tíz éves itteni működésem után a szerb templomban nyílt meg az első önálló kiállításom, miután felvettek az Alapba. Utána kaptam meg a Derkovits ösztöndíjat is, a Művészeti Alap nívódíját, a Salgótarjáni Tavasz Tárlat díjait, valamint a Horváth Endre díjat. 1989-ben a művelődési központban a Horváth Endre Galéria harminc éves évfordulója tiszteletére megrendeztük Farkas András, majd Réti Zoltán kiállítását, mert az ő közös kiállításukkal nyílt meg 1969-ben a galéria. 1990-től a Szerbtemplom Galéria is önálló kiállítóhely lett. A Mikszáth Kálmán Művelődési Központ által működtetett két galériában évi 12 megnyitót tartunk, a két-két hónapig megtekinthető tárlatok havonta nyílnak meg a HEG-ben, illetve a szerb templomban. Évente 11 önálló bemutatkozóra és egy Nyári Tárlatra kerül sor.

– *S akkor még nem is beszéltünk a Városi Képtárról...*

– Az 1974-ben létrehozott Képtár 1978-ig a volt megyeházán működött, majd 1991-ben a századelő Kaszinójába költözött. A sokáig raktárban lévő gyűjteményből válogattunk állandó kiállítást. A gyűjtemény egy időben gyarapítható volt, de a rendszerváltozás után már nemigen akadt pénz a gyarapításra. Bővül a Horváth Endre Alapítvány díjazottainak ellenértékként leadott munkáival is a gyűjtemény, valamint különböző adományokból, hagyatékokból. Volt olyan időszak, amikor a Horváth Endre Galériában kiállító művészekről tudtunk még képet vagy szobrot venni a gyűjteménybe.

– *A művészetszervező Csemniczky Zoltán után essék most szó a művészről. Mi az, ami a szobrászat felé sodorta, mondjuk, a festészettel, grafikával szemben?*

– A festmény sík felület, a szobor térben van. Mindig is izgatott a tér és térfogat kölcsönhatásának kérdésköre. A tér magába foglalja a különböző testeket és fokozatosan növekszik. Van kicsi tér, kicsi szerveződés, ami benne foglaltatik egy nagyobb szerveződésben. A makro- és a mikrokozmosz problematikája, s az ember viszonyulása a térhez jobban érdekel, mintha egy sík felületről van szó. Erről az oldalról ezt látom, a másikról teljesen mást. A gömb se látszik mindig tökéletesnek – lásd a holdat –, a kockáról nem is beszélve. Tökéletes forma nincsen. Minden torzul, módosul. Ugyanaz a szerkezet, felépítés, ugyanazok az elemek is más és más változatokat hoznak létre. A diplomamunkámat *Szobor és tér* címmel írtam meg. Az írás a kozmosz és a mikrokozmosz, a látható és láthatatlan világ szimultán sejtetésének, ábrázolásának problémáját feszegette. Kétféle gipszszobor volt a diplomamunkám másik része, egy tojást a kezében tartó filozófusról. Vajon a látható tojás a fontos vagy az, ami nem látható?

– *S miért éppen a drótra esett a választása? Hiszen 1988 óta főként ezzel az anyaggal dolgozik, s talán éppen ezzel talált rá egyéni – sokak szerint követők, utánozók nélküli – hangjára...*

– Kőből, fából, bronzból is készítettem szobrokat, de a drót foglalkoztat leginkább. Mi tagadás, ennek anyagi okai is vannak. A bronz szobrok kiöntése drága mulatság. A drótszobor ráadásul csendesen készíthető, követ faragni panelházban nem lehet. A gipsz szobrok vázát is drótból kell szerkeszteni, s ha beburkoljuk, létrejön egy térfogat, egy felszín, ami sokszor elfedi a mű üzenetét. A drót a térről az átláthatósága miatt viszont sokkal többet elárul. Ez jobban érdekel, mint a felszínen megjelenő dolgok. „Fecseg a felszín...”

– *Hogyan, mennyi idő alatt jön létre egy szobor? Melyek az alkotás folyamatának lépései?*

– Egy vizuális gondolatból indulok ki, aztán kitalálom, hogyan építem fel a gondolatot. Úgy működik ez, ahogyan Esterházy írta. Lejegyzi például, hogy 16 oldal lesz az első, 64 oldal a második, és 16 oldal a harmadik rész. Aztán a munka folyamán a rátevődő feleslegességeket lenyesegeti, ami kell, azt pedig hozzáteszi. Ez a jó metódus, mert mindig vannak csábítások, hogy ebbe meg abba az irányba el lehetne menni. Jobb, ha az ember kitart amellett, ami elindította az egész folyamatot és nem csábul el. Általában kis lépésekben haladok előre egy szobor elkészítésekor. Sokszor szünetel egy munkafolyamat, s hónapokon keresztül készül el egy alkotás. Néha reggel négytől este kilencig dolgozom. Az is munka, ha az ember figyel. Ellenőrizni kell jobbról, balról, előlről, hátulról, különböző elforgatási pontokból a művet, hogy a továbbépítéshez igazítsuk. Az alkotást elindító vizuális gondolatok olvasás, utazás közben, jóformán bármikor kipattannak. Az összefüggések, az elcsábulások is adhatnak ötleteket egy másról szóló szoborhoz.

– *Fontosnak tartja a tudás átadását, a tanítást is?*

– Igen. 1984-ben indítottam be a Képzőművészeti Szabadiskolát. Farkas Andrásnak, Szederkényi Attilának is volt annak előtte ilyen iskolája. Sok tanítványomból lett művész: elég, ha Párkányi Raab Pétert, Adorján Attilát, Telek Zoltánt említem, de a sor folytatható.

– *Végül is mi adja meg a szobrászat szépségét?*

– Borbás Tibor, a gyarmati Petőfi-szobor alkotója mondta egyszer: a szoborcsinálás nem fizikai munka, hanem szellemi. Természetesen van fizikai része is a munkának, de ez olyan, mintha azt mondanád: a hegedűművésznek milyen nagy munkát kell kifejtenie, hiszen állandóan „fűrészsel” a vonóval. Ez is igaz, de nem ez a lényeg. Nem az erőbefektetés, az izzadság a fontos, hanem a szellem, a gondolat.

Molnár Péter: *Ifjú*

(a 29. Salgótarjáni Tavaszi Tárlaton a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete díjazottja)